

Universitätsbibliothek Wuppertal

Quatuor D. N. Jesu Christi Euangeliorum Versiones per antiquæ duæ, Gothica scil. et Anglo-Saxonica

Junius, Franciscus

Dordrecht, 1665

Observationes in versionis Gothicæ insigniores aliquot à textu Græco
discrepantias. [Matthæus]

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-702](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-702)

OBSERVATIONES

in versionis GOTHICÆ insigniores aliquot
à Textu GRÆCO discrepantias.

MATTHÆI CAP. V. VERS. 27. 27 & 21.

Θ Ἰς ἀρχαίοις.] Desunt in Got. itémque in aliquot codd. Gr. nec non Interpp. Syro, Copto, Arabum uno, &c. Perpendant híc docti, an Ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις non sit potiùs cum Interpp. vetustioribus vertendum per περὶ τῶν ἀρχαίων, quàm cum recentioribus aliquot, per ὑπὸ τῶν ἀρχαίων prout nempe accipitur, Rom. I X, 12. Ἐρρέθη αὐτῇ & vers. 26. Ἐρρέθη ἅπασιν, &c. Certè vers. 21. hujus tmematis, pro Ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις, habet noster Interp. **UI-ΦΛΑΝ ἸΣΤ ΦΛΙΜ ΛΙΚΙΖΑΜ**. q. d. *Dictum est ad priscos, vel antiquos*: quomodo & Syr. **ܘܝܩܘܠܗ** Arab. **يٰٓاَيُّهَا الْاٰنٰثٰ** Copt. **ⲏⲏⲏⲏⲢⲚⲈⲐⲐ** sumenda sunt. Neque Glossatores Anglo-Sax. m s s. longè vetustissimi aliter intellexerunt *Antiquis* in vulg. Lat. *Aldredus* enim reddit, *To ðæm alþum Farmennus* autem, *þæm iu monnum* & *þæm zu monnum*. Plurimorum testimonia huc spectantia congerere nec res ipsa postulat, nec patiuntur nostræ horæ. Quæstio est, Utrum in hac locutione, *Dictum est antiquis*, *Antiqui* habendi sint pro *Dicentibus*, an verò pro *Audientibus*? Versiones citatæ astruunt posterius: nec tamen prius explicite rejiciunt. Nam Judæorum quoq; corruptelas ac Glossas perverfas, præter divina Præcepta, introduci nemo non videt. Sed polemica tractantium est hæc penitiùs discutere: nobis res est cum ipsomet Textu, quem vocant, literali.

VERS. 44. Ἰπὲρ τῶν ἐπιθραζόντων ὑμᾶς καὶ διακόντων ὑμᾶς.] Got. tantum **BI ΦΛΑΝS** **NSΦKINT ANΔ ANS İZVIS**. Est autem **NSΦKINT AN** **κόντων** & **κόντων** **παρέχων** Luc. XVIII, 5. & Mar. I V, 6. q. d. *Molestiis exagitare, urgere, laceffere*. Incertum, an Interp. hoc uno vocabulo utrumq; Gr. complecti voluerit: aliàs ἐπιθραζέει redditur Gothicè **ANAMΛHTGAN**. Luc. VI, 28. q. d. cum Hesychio ἐπιθραζέειν, βιάζειν est enim *Vi opprimere, violentiâ insectari* vel etiam *diripere*. Διάκειν verò per **PKIK AN** transfertur in Job. XV, 20. i. e. *Persequi*, ut videtur, ulci-

ulciscendi animo. τὸ ἐπιεικέζεν altiori dignum est indagine. Qui Gothica distinctius illustrata expetit, relegandus est ad plurimi fudoris lucubrations, Glossarium, dico, Gothicum eruditissimi *Junii*. Nos pro modulo nostro pauca attigisse fumus contenti.

VERS. 46. [Οἱ πλώνας] Got. **ψλι ψινδξ**. *Gentes, Gentiles.* Siquidem τὰ ἔθνη dicuntur **ψινδξς**. *Matth. VI, 32.* ac ejusdem capituli *vers. 7.* οἱ ἔθνη, **ψλι ψινδξ**. Sed & Ἐθνη, qui notissimo Septentrionalibus vocabulo quandoque vocatur **ἡλιφν**. *Mar. VII, 26.* hoc quoque nomine non semel gaudet: ut, *Job. VII, 35.* Μὴ εἰς τὴν διασπορὰν ἔθνη ἔθνη μέλει πορεύεσθαι, καὶ διδάσκων τὰς Ἐθνας; **ΝΙΒΛΙ ἸΝ ΔΙΣΤΛΗΕΙΝ ΨΙΝΔΞ ΣΚΗΛΙ ΓΑΓΓΛΗ. ΓΛΗ ΛΙΣ-ΓΛΗ ΨΙΝΔΞς**: Si itaque legisset Interpres Gothicus πλώνας, incommode nimis transsulisset per **ψινδξ**. *Telonarios* scil. omnes pronunciando *Ethnicos*. Quum Judaicæ genti invisissima vectigalium exactio non demandata fuerit Gentilibus solis; verum ipsi quoque Judæi, popularibus suis eo nomine infensiores, pensum illud nonnunquam pariter accuraverint. Namq; præter *Matthæum Publicanum*, & *Zacchæum Publicanorum* principem, in textu Evangelico celebratos; legimus in Gemarâ Talm. Bab. tract. Sanhedr. cap. III. § 3. : **תריסר תלמידי רבי זורא עבד גבוותא תלמידי שני** i. e. *Pater R. Zeiræ Publicanum egit tredecim annos*: qui omnes Judæâ stirpe oriundi censentur. Contrarium quidem statuebat Tertullianus, de quo sic Hieronymus: *Vehementer admiror Tertullianum in eo libro, quem de pudicitia adversum pœnitentiam scripsit, & sententiam veterem novâ opinione dissolvit; hoc voluisse sentire, quod Publicani & peccatores, qui cum Domino vescebantur, Ethnici fuerint, dicente Scripturâ: Non erit vectigal pendens ex Israel.* Tom. III. epist. ad Damasum. At Viro perspicaci imposuisse puto versiculum illum in Græcâ Pentateuchi Versione extantem, nimirum *Deut. XXI, 18.* Οὐκ ἔσται πλεσιφόρος ἀπὸ θυγατέρων Ἰσραήλ. — Sed hæc ulterius profèqui, non est hujus loci. Quin noster Interp. pro πλώνας hic legerit ἔθνη, non dubitabit quicumque mecum expenderit variantem lectionem planè eandem in versu proximè sequente. Sicut enim noster pro *Publicani* hic substituit *Ethnici*: eadem forte illic pro πλώνας, exhibent plures Codd. Gr. ἔθνη. In vetusto Evangeliorum Copticè versorum exemplari m. s. retinetur Gr. **ΕΘΝΙΚΟΣ**; Lat. vulgat. habet *Ethnici*: cui accommodatum fuisse illud **عنه** in Arab. Evangelii Romæ excusis in Typographia Mediceâ, injecta est suspicio ob rationem non unam. (Confer eundem auctorem in *Matth. VI, 7.*) In Hebræo Matthæi Evangelio quod edidit Seb. Munsterus occurrit **גווי** in eodem editionis Tilianæ, **גווי** *Gentes*; conformiter, in Textu Æthiopico. Neque aliter intelligendam esse Traductionem Arabicam, quæ in Bibl. Polyglottis Londinensibus extat; aut Perficam,

ficam, quam Latinè donavit Abr. Whelocus, credible est: licèt in illius Versione Lat. ponatur *Idololatræ*; in hujus autem, *Hypocritæ*. Si cui animus & otium, conferat utramq; in *Matth. xviii, 17.* Patrum testimonia huc spectantia sciens prætereo. Quòd autem *Ethnicus* substituatur vicarius *Publicani*, illud ideo factum videtur, tum quia uterque *κινῶς* habebatur pro abjectissimo peccatore; *Luc. xix, 7. Gal. II, 15.* tum inprimis, quòd designando homines perditissimos atque Christiano consortio penitus indignos, edixerit Salvator: *Sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus; Matth. xviii, 17.* In quem locum hæc appositè Chrysofomus: *Σὺ δὲ μοι σκόπει πὺς πανθεχῆ τ̄ ΤΕΛΩΝΗΝ εἰς ἀποδείγμα τ̄ μετῆς πῶσι κινῶς. καὶ γὰρ ἀναστρέφουσιν, Οὐκὶ καὶ οἱ ΤΕΛΩΝΑΙ εἰς αὐτὸ ποιεῖσι; καὶ ἀπειθῶν πάλιν, καὶ ΤΕΛΩΝΑΙ καὶ πόρνοι παρούσασιν ὑμᾶς εἰς τὴν βασιλείαν τ̄ βασιλῶν. ταῦτα οἱ σφόδρα κολοῦνται καὶ καταδικαζομένοι. Ἀκρίτους οἱ κέρδισιν ἐπιπηδῶντες ἀδικοῦσι, οἱ τὰς τέκας ἐπὶ ἔργοις ἀρεθμῶντες.*

VERS. 47. Τὰς ἀδελφὰς] Got. **ΦΙΛΟΣ ΦΡΙΓΓΩΝΟΣ**. *Amicos*: sic enim *πλωνῶν φίλ* exponitur **ΜΑΤΑΡΓΕ ΦΡΙΓΓΩΝΟΣ**. *Matth. xi, 19.* Versiones Orientales, quas consulere licuit, constanter legunt *Fratres*: atqui in omnibus *vetustis codicibus*, inquit Theod. Beza, *legimus τὰς φίλους, Amicos*. *Frater* dicebatur, qui naturâ & cognatione; etiam quilibet patriâ, moribus, amicitia aut vicinitate conjunctus. *Amicus* ferè habebatur ille, qui charus erat, arctiorq; necessitudinis vinculo astrictus, nec ob ullas fortunæ minas solebat sanctissimum amicitiaæ foedus violare. Unde Solomonis illa: *Omni tempore diligit Amicus; Prov. xvii, 17. & Est Amicus conjunctior Fratre; Prov. xviii, 24.* Hinc quoque linguâ Christo vernaculâ ὁ φίλος passim dicitur **ἄδελφος** q. d. *Εὐσεβιστὴς, Ex intimis visceribus amicitiam colens*. Si itaque legamus *Fratres* (quod verisimilius, quam *Diligentium* fieret mentio *commate* præcedenti) intelligendum omnino de Judæis Judæos salutantibus: ut, *Dimittat unusquisque Fratrem suum Hebræum; Jer. xxxiv, 14.* Sin *Amicos* retinendum putemus, non ineptè per *Ἀγαθοποιεῖντες, Benefactores*, quod suggerit *Luc. vi, 33.* exponi potest. Quicquid sit: felicissimam agnoscimus horum compositionem in Characteristicâ illâ Christianismi virtute, et si paucorum linguis, omnium certè omnino moribus transferendâ, **ΦΙΛΑΔΕΛΦΙΑ**. *Rom. xii, 10. &c.*

C A P. V I.

VERS. II. Τὸν ἐπίστονον] Got. **ΦΑΝΑ ΣΙΝΤΕΙΝΑΝ**. *Continuum, perpetuum*; vel, ut congruentissimè Ecclesia Latina, *quotidianum*. Sic enim etiam legimus, *Luc. xi, 3.* in vulg. Lat. sicq; hoc ipso Matthæi loco, ante Hieronymi qualemcunque castigationem, fuisse lectum probari potest ex Cypriano, Ambrosio, Augustino & aliis. **ΣΙΝΤΕΙΝΑ** in Textu Evangelico plerumque usur-

usurpatur pro Græcorum πάντες ut, Ἐγὼ πάντες ἐδίδαξα ἐν τῇ συναγωγῇ καὶ ἐν τῷ ἱερῷ, ὅτι πάντες οἱ Ἰσραῖλοι συνέχοντες, ἸΚ ΣΙΝΤΕΙΝΑ ΛΛΙΣΙΔΑ ἸΝ ΓΛΑΥΗΜ-
 ΦΛΙ ΓΛΗ ἸΝ ΓΝΔΗΝΣΑ. ΨΑΚΕΙ ΣΙΝΤΕΙΝΑ ἸΝΔΛΙΕΙΣ ΓΛ-
 ΟΙΜΑΝΔ. *Job.* xviii, 20. i. e. Καθ' ἡμέραν, *Quotidie*: sic enim legimus in
 loco parallelo *Mar.* xiv, 49. Καθ' ἡμέραν ἡμῖν πῶς ὕμεις ἐν τῷ ἱερῷ διδάσκον· ἰτέμε; *Luc.* xix, 47. Conf. & *Matth.* xxvi, 55. & *Luc.* xxii, 53. Aliquando tan-
 tundem valet ac Διαπαύεις ut, Καὶ διαπαύεις νοκῆς καὶ ἡμέρας, ΓΛΗ ΣΙΝΤΕΙΝΑ
 ΝΛΗΤΑΜ ΓΛΗ ΔΑΓΛΑΜ. *Mar.* v, 5. id est, *Continuè*. Confer, si
 lubeat, *Luc.* xxiv, 53. nec non II, 37. Interdum denique respondet Græco
 Ἄει ut, Καθὼς ἀεὶ ἐποίησεν ἀδελφοί, ΣΥΛ ΣΥΕ ΣΙΝΤΕΙΝΑ ΤΑΥΙΔΑ ἸΜ.
Mar. xv, 8. *Quotannis* scilicet, seu *festo quoque Paschatis anniversario*. vid. *Job.*
 xviii, 39. Quæ singula diligentius à me observata sunt, ut lectori curioso
 liquidè constet, quo sensu rarissimum æquè ac difficillimum epitheton Ἐπίσημον,
 accipiat in venerando istoc primævæ antiquitatis monumento Gothico. Atque
 huic Argentei codicis expositioni aptissimè convenit Heb. תמידי, quod usurpatur
 in Hebraico Matthæi Evangelio, tam eo quod Seb. Munsterus, quàm quod Jo.
 Tilius in lucem emisit: divinæ siquidem Precationis Petitio quarta utrobique
 hisce concipitur verbis: אַתָּה לַחֲמֵנו תְּמִידִי הַיּוֹם *Panem nostrum jugem*
 (i. e. cujus *jugiter* & *quotidiè* indigemus) *da nobis hodiè*. Certè Panis propositio-
 nis dicitur חֶמֶת הַיּוֹם *Panis jugis*; *Num.* iv, 7. sicq; *vers.* 16. מִנְחַת הַחֶמֶד
 secundum Lxx. Interpp. est Ἡ θυσία ἡ καθ' ἡμέραν· quin & simplex חֶמֶד sæpius
 accipitur apud Danielelem pro Sacrificio *jugi*, & capp. xi, 31. & xii, 11. ver-
 titur Ἐνδελειχισμός. Est autem Ἐνδελειχισμός, explicante Suidâ, θυσία καθήμερη· ἔσθ-
 ῃ δ' ἦν, inquit idem, τοῖς Ἑβραίοις καὶ αἰσῶνι καὶ ἐν ἑσπέρῃ καὶ καθ' ἡμέραν τῷ Θεῷ θύειν.
 Neque aliâ de causâ Talmudicus ille Tractatus de sacrificio *jugi*, quod manè ac
 vesperi quotidie mactabatur, sortitus est titulum suum *Tamid*. Binis istis sic
 conspirantibus suffragatur etiam, nisi me omnia fallunt, Dominicæ Orationis
Versio Armenica, cui hîc loci vocabulum inferitur, quod *Fran. Rivola* per *Fugem*,
continuum; *Guil. Postellus* per *Quotidianum* censuit transferendum. Pronum
 esset conjectare Armenos Chrysofomum suum hac in re imitatos fuisse, si modò
 verum sit quod Biographi quidam affirmare non dubitant: hunc nempe præstan-
 tem dicendi artificem illis tradidisse κατόνας ψαλμοῦ δίας καὶ τῶν θείων μυσταγωγῶν ut *Georg.*
Alexand. in *Oper.* Chrysof. Tom. viii, pag. 236. edit. Eton. vel κατόνας ψαλμοῦ δίας
 καὶ αἰσωνοχῶν ut *Sym. Metaphrast.* *ibid.* pag. 423. Profectò Chrysofomus, ad
 quæstionem, τί ἐστὶν ἡ ἄσπρον ἢ ἐπιπύριον; respondet, τὸν ἐφήμερον. *Hom.* xviii, in
Matth. pag. 138. alibiq; exponit τὸν ἐφήμερον τερφῶν. *Homil.* xxxviii, in *Gen.*
 sub finem. His porrò accedit (ut mittamus notiora & ab aliis citata) divina
 precandi Formula in linguam Græcorum vulgarem transcripta, quâ, tam in

N. Testamento converso à Maximo quodam Calliupolitâ, & Genevæ excuso an. CIO IO C XXXVIII. quàm in Catechesi Heidelbergensi nuper ab alio in sermonem illum hodiernum transfusâ, ac impressâ Lugd. Batavorum, an. CIO IO C XLVIII. pro Ἐπίσσιον substituitur καθημερινόν, *Quotidianum*. Sic enim sonant Græca semi-barbara: τὸ ψῆμί μας τὸ καθημερινόν δὲς μας τὸ σήμερον, *Panem nostrum quotidianum da nobis hodiè*. Atque hæc strictim annotata sunt: quibus Gothorum **SINTEINX** illustratum, ac panem *quotidianum* petendi modum, quo jam olim usâ est, ac etiamnum utitur Ecclesia Occidentalis, aliquantò firmatum esse non penitus despero. Nihil attinet hic inquirere in Syriacum ܟܦܢܩܢܐ aut Arabicum كفافنا utpote quæ à viris longè peritissimis jam antea sunt illustrata, & ad nostrum institutum parum faciunt. Cæterùm non abs re videtur paucis expendere quæ exhibent binæ Versiones antiquæ; Coptitarum scil. pervetusta, ac Arabum illa quæ recusa est in Bibl. polyglottis Londinensibus. Habet itaque Cod. Ægyptiacus in *Matth. VI, 11.* ΠΕΝΩΙΚ ἸΤΕΡΑC†. Cui respondent Arabica: خبزنا الذي للغد i. e. *Panem nostrum crastinum*. Certè *Hodiè & cras* sunt Copticè ܘܥܦܪܘܟܘܢ ܡܥܥܪܦܘܟܘܢ. *Luc. XIII, 32.* Quòd autem in Scalâ electâ Copt-Arabicâ ΠΕΥΡΑC†. الغد exponentur *Manè, tempus matutinum*: videant has literas acuratiùs exculturi, an non potiùs vertendum esset *Crastinum*. In altero illo loco *Luc. XI, 3.* legimus Copticè ΠΕΝΩΙΚ ΕΒΗΗΟC†. Arabicè pari modo: خبزنا الات. *Panem nostrum venientem, vel futurum*. ΕΒΗΗΟC siquidem in Cod. Euangelico passim fit interpretamentum Græci Ἐρχομένου. quin & τῆ ἔρχομένη, *Perendiè*, in *Luc. XIII, 33.* transfertur Copticè ΠΕΒΗΗΟC†. Denique, pro ὁ μέλλων ἔρχεσθαι, lego ΕΒΗΗΟC†. *Matth. XI, 14.* Ex quibus abundè manifestum est, binos hosce modò laudatos Interpp. accepisse τὸ ἐπίσσιον pro tempore *crastino* sive *futuro*. Quòd minùs mirabitur qui attentè perpenderit, dictionem hanc Græcam, à viris politioris literaturæ studiosis deductam esse ab Ἐπιόν, *Venturus*; seu rectiùs à fœminino ἘπιόC, subintellecto ἡμέρα. Helychio etiam & Phavorino Ἐπίσσιον est ἐπερχομένη. Appositum & illud traductionis Græcæ in *Prov. XXVII, 1.* Μὴ κωχῶ τὸ εἰς ἄνερον, ἢ ᾧ γνώσεις τὴν πέτραν ἢ ἐπίσσιον. Vulg. Lat. *Ne gloriaris in crastinum, ignorans quid super-ventura pariat dies.* ubi Textus Heb. — אל תהלהלל כיום סחר. Quæ omnia mirè conveniunt cum Hieronymi illo notatu dignissimo, in Comment. ad *Matth. VI.* In *Euangelio*, inquit ille, quod appellatur secundùm Hebræos, pro supersubstantiali pane reperi סחר quod dicitur *Crastinum*: ut sit sensus: *Panem nostrum crastinum, id est,*

id est, futurum da nobis hodie. At si cui durum videatur, panem ullo modo *Craftinum* petere homines Christianos, quibus Christus præcepit hujus ipsius capitis v. 1 *Matth.* versu 34. *Ne solliciti estote de craftino;* respondetur: Ideo orandum, ut sollicitudine levemur; quia *Δύτης φέρμασιν τὸ ἔυχασθαι.* Monitio est B. Petri: *Omnem sollicitudinem vestram conjicite in Deum;* 1. *Epist.* v. 7. Hortatio est B. Pauli: *De nullâ re solliciti estote: sed omni in re Oratione & deprecatione cum gratiarum actione petitiones vestræ innotescant apud Deum;* *Phil.* 1 v. 6. Consuletis *Psal.* III, 4, 5, 6. Nihil hic dico de allusione ad *Manna* illud in deserto, quod dicebatur *Panis de cælo missus*, quodq; colligebant Israëlita modo à Deo præscripto; scil. *דבר יום ביומו Rem diei in die suo*, sive quantum sufficiebat ad singulos dies; *Exod.* xv. 4. Nihil adjicio de applicatione ad *Panem* spirituale, seu *τὸν ἀέρον ἐκ τῆς ἐξουσίας τοῦ ἀθανάτου* (*Job.* v. 1, 32.) nempe *Christum*, quæ quidem expositio magnopere delectavit veteres aliquot Patres. Vid. Cyprian. Serm. v. 1. de Orat. Dominicâ. Unius prudentissimi pacificiq; Augustini sufficiat verba descripsisse: *Proinde apud Evangelistam Matthæum septem petitiones continere Dominica videtur oratio: quarum in tribus æterna poscuntur, in reliquis quatuor temporalia, quæ tamen propter æterna consequenda sunt necessariæ.* Et mox: *Quod verò dicimus, Panem nostrum quotidianum da nobis hodie — quis non videat ad præsentis vitæ indigentiam pertinere? — Panis verò quotidianus ideo dictus est, quia hic est necessarius, quantus animæ carniq; tribuendus est, sive spiritualiter, sive carnaliter, sive utroque intelligatur modo.* *Enchirid.* cap. cxv. Petimus igitur panem *Continuum* sive *Quotidianum*, vel, ut explicatiùs *Æthiops* Interp. *Cibum uniuscujusque diei nostri:* sive *תמיד תרהת* *Cibarium jure;* *Fer.* LII, 34. vel *קחנן* *Panem demensi nostri;* *Prov.* xxx, 8. Adeo ut Gothica **HALANFONNSAKANA FLANA SINTEINAN** percommode respondeant eleganti periphrasi quæ *Jeremiæ* prophetias claudit hunc in modum: — *דבר יום ביומו Demensum diei cujusque in diem quemque, usque ad diem mortis, omnibus diebus vitæ.* Conf. 2 *Reg.* xxv, 30. Hactenus de vocis *ἑπιούριος* illustratione ex vetustioribus quibusdam *Versionibus* collatis, quibus meritissimè & Gothica annumeranda. Perplexæ vox penitus meretur examen: sed ex horis huic penso destinatis paucæ, quæ supersunt, nostræ omnino reclamant. Quod hac in re justo prolixior fuerim, id fecerunt veneratio archetypæ *Orationi* debita, ac nusquam non suspicienda prisca *Ecclesiarum* in *Precationibus* harmonia. Quæ reliqua sunt, non nisi cursim ac leviter attingenda.

V E R S. 14. *Ὁ πατήρ ὁμοῦν ὁ ἐπουρανίος*] Got. **ATTA İZYAK SA NEAK HIMINAM** (sic versibus 26 & 32.) *Pater vester qui super cælos.* Poterat Interp. dicere **HIMINAKONNAS**. *Cælestis*, ut, *Luc.* II, 13. ubi pro *πατὴρ ἐπουρανίος*, legitur **MANARCI HALKIS HIMINAKONNAS**: sed distinguendum

dum censuit Gothorum Antistes inter Patrem *cælestem* & *cælestes* Angelos. Neque
fatis duxit, cum aliis nonnullis, scribere **IN HIMINAM**, *In cælis*; sed **NEAK**
HIMINAM. ac si animos suorum jam tunc emergentium è tenebris Paganismi,
ciere vellet atq; evocare ad *supercælestis* Numinis contemplationem ac cultum.

VERS. 18. *Ἐν τῷ φανερό*] Desiderantur in Got. & in pluribus Gr. codicibus:
neque agnoscuntur à Syro, aut Arabe in Bibl. polyglottis, aut vulg. Lat. uti nec
ab aliquibus recentioris notæ. Eadem verba occurrunt in *verss.* 4 & 6. hujus *cap.*
ubi nos ter habet **IN ΒΛΙΚΗΤΕΙΝ**. q. d. *Clarè, dilucidè, splendidè*: siquidem
πλωγῶς ac *λαμπερῶς* exponuntur **ΒΛΙΚΗΤΑΒΑ** in Cod. Argenteo. Cæterùm
nec in duobis illis versibus, apud omnes vetustiores legebantur *Ἐν τῷ φανερό*. In
Bezæ cod. vetustiss. & vulg. Lat. non inveniuntur: nec, quantum ego hoc tem-
poris articulo discerno, apparent in Coptico Euangeliorum cod. cujus verba sunt:

ΟΥΘ ΠΕΚΙΩΤ ΕΒΝΟΥΣ ΔΕΝ ΠΕΤΖΗΠ ΕΥΕΤ ΝΕΚ &
q. d. *Καὶ ὁ πατὴρ σε ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ, ἀποδίδει (vel δίδει) σοι*. Augustini animad-
versio est: *Multa Latina exemplaria sic habent. Et pater tuus qui videt in ab-
sconso, reddet tibi palam: Sed quia in Græcis, quæ priora sunt, non invenimus
palam, non putavimus hinc aliquid differendum esse*; Serm. Dom. in monte, lib. II.
statim ab initio. Legebant tamen Græci Patres *Ἐν φανερό*, Chrysofom. scil. Theo-
phylact. &c. saltem in *versibus* 4 & 6.

C A P. VII.

VERS. 14. *Ὅτι στενὴ ἡ πύλη*] Got. **ΘΑΝ ΑΓΓΥΗ ΦΑΤΑ ΔΑΗΚ.**
Quàm angusta est porta? ut, **ΦΑΤΑ ΚΙΩΙΖ ΘΑΝ ΕΙΛΗ.** q. d. *Quàm
multæ, vel quantæ tenebræ illæ?* pro *τὸ σκότος πύλον*; *Matth.* v. 1, 23. Codd. Gr.
non pauci legunt *ἢ* pro *ἐπ*, quos aliqui Orientales & Vulg. Lat. sequuntur: ac si
fermè idem valeret atque illud *Mar.* x, 24. *Πῶς δύσκολόν ἐστιν — εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ
θεοῦ εἰσελθεῖν*; Sed de hac lectionis varietate, fusissimè alii: atque nos nolumus
actum agere.

C A P. VIII.

VERS. 5. *Ἐισελθόντε ἢ τῷ Ἰησοῦ εἰς Καπερναῦν*] Got. **ΑΕΑΚ ΝΗΨΑΝ ΦΑΤΑ**
ΙΝΝΑΤΡΑΓΓΑΝΔΙΝ ΙΜΜΑ ΙΝ ΚΑΕΑΚΝΑΝΜ. *Post hæc autem
ingrediente illo in Capernaum — vel, ingredienti illi.* Particulæ probantur.
ΑΕΑΚ ΝΗΨΑΝ ΦΑΤΑ substituuntur pro *μετὰ ἢ παύσει*. *Luc.* x, 1. Pro
Καπερναῦν δὲ ἀντὶς ponitur **ΔΑΛΛΑΨ ΨΑΝ ΑΤΤΑΓΓΑΝΔΙΝ ΙΜΜΑ.**
D d d 3 *Matth.*

Matth. VIII, 1. Et *καπερναύμ* passim in nostro scribitur **ΚΑΡΝΑΝΗΜ**. in Vulg. Lat. *Capharnaum*, indidemq; Anglo-Sax. *Lapharnaum*. Quam quoque scribendi rationem imitantur non solum Arabes, necessitate quâdam coacti, atq; Syri: verum etiam Coptita suis elementis scribit **κϰϰαρναυεεϰ**. Neque defunt Gr. Codd. qui *καπερναύμ* exhibent in *Matth.* XI, 23. Plures Græci codices hic loci pro τῆ Ἰησοῦ legunt αὐτοῦ. Quum autem Salvatoris nomen sæpius desit atque etiam redundet in hac Gothorum Versione, (acsi pro Ἰησοῦ aliquando lectum esset, αὐτοῦ, ac vice versâ) istud posthac notari non putavi necessarium, quod lector quilibet, vel in Gothicis Alphabetarius, per se observabit. Hoc ipso capite, ὁ Ἰησοῦς non transcribitur Gothicè **VERSUS 3.** at **VERSUS 26.** pro λέγει αὐτοῖς habet Got. **αλψ αν ἰμ ἰλίσns.** Dixit illis *Jesus*: ubi nomen illud redundat. Versio quoque Lat. vulg. ibid. legit *Jesus*: sed antiquitas, cum Græco Textu, omisisse probat parallela Evangeliorum interpretatio Anglo-Saxonica, & Lat. traducta; nec diffitetur Lucas Brugensis.

VERSUS 9. Ἄνθρωπός εἰμι ὑπὸ ἐξουσίᾳ, ἔχων ὑπὸ ἑμαυτὸν στρατιώτας] Got. **MÄNNÄ ἰM HÄVÄNDs NĒ VÄLLÄNENGA MEINÄMMÄ ΓΛΑΚΛΗΤINS.** *Homo sum habens sub potestate meâ milites*: distinctione non admittâ, & pro ὑπὸ ἑμαυτὸν, suffecto **MEINÄMMÄ**. Interpretationem mutilam aliquantò excusat, quòd nullæ sententiarum subdistinctiones, sed nec distinctiones vocum ullæ solebant conspici in codd. primævis. At defectum opportunè supplet illud *Luc.* VII, 8. ἸΚ ΜÄNNÄ ἰM NĒ VÄLLÄNENGA ΓΛΑΤΙΑΔs. **HÄVÄNDs NĒ MISSILBIN ΓΛΑΚΛΗΤINS.** quibus Græca præcisè transferuntur sequentia, Ἐγὼ ἄνθρωπός εἰμι ὑπὸ ἐξουσίας πιστόμενος, ἔχων ὑπὸ ἑμαυτὸν στρατιώτας. Multum enim refert astruere Centurionis subjectionem, nè pulcherrimi argumenti decor evanescat. Egregiè Theophylactus: Ἐι ἐγὼ, φησί, βασιλείως δὲξάμην ἂν, τίς ὑπὸ ἑμὲ στρατιώταις ἐπιτάττω, σὺ ποτὲ μῦλλον δουλάσαι ἐπιπέττειν τῶ θανάτῳ καὶ τῆς νόσου, ὡς, δὲ τὰδε μὲν ἀναχωρεῖν, ἀλλὰ ἢ ἐπιπέταξ. αἰ γὰρ σαρμηνὴ νόστου, στρατιώται καὶ ἐκδιηγεῖται εἰς τὰ θεῶ. Si ego, inquit, qui Imperatoris servus sum, in milites mihi subditos imperium exerceo, tu multo magis imperare potes morti ac morbis: ita ut ab hoc recedant, & alium adoriantur. Corporales enim morbi, milites sunt Dei atq; ultores.

VERSUS 18. Post Ἐκέλευσεν ἀπελθεῖν addit Got. **SIPRNGÄNS.** *Discipulos*. Sic uterque Heb. Interpres posuit **וְיָרַדְתָּ אֲתָם** *Discipulos suos*: & Arab. edit. Rom. *Discipulos*. At hoc manu recentiori insertum, ut consentiat Vulgato Lat. suspicaretur non nemo: quia reliqua exemplaria Arab. impressa unumq; m. s. quòd quatuor Evangelia Arabicè complectitur, omnino non agnoscunt; nè addam, quòd suspicionis non absimilis & aliàs anfa præbeatur. Habent itaq; Latina exemplaria *Discipulos*: verum nec antiqua nec correctâ, si *Luc.* Brugensis audiendus.

De antiquis affirmari potest ex tribus vetustis Anglo-Saxonicis versionibus; evulgatâ unâ, & geminâ perantiquâ Euangeliorum Glossâ interlineari m. s. in quibus omnibus è Latino traductis nulla prorsus *Discipulorum* fit mentio. An totam turbam, an verò solos discipulos hic trajicere jussit Christus, veteribus Ecclesiæ Patribus inter se non convenit. Posterius probatum dant aliqui, ex *versu* 23. *Και ἐμβάντι αὐτοῖς εἰς τὸ πλοῖον, ἠκολούθησαν αὐτοῖς οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ.* Neque recentioribus inter se convenit de verbis proximè sequentibus,

IBID. *Εἰς τὸ πέραν.*] Got. **HINDAR MARKIN.** *Trans mare.* vulg. Lat. *Trans fretum.* Nam, *Εἰς τὸ πέραν τῆς θαλάσσης.* *Mar. v, 1.* & *πέραν τῆς θαλάσσης.* *Joh. vi, 22, 25.* redduntur in Cod. Argenteo per **HINDAR MARKIN.** (interdum per **NEAR MARKIN.** ut, *Joh. vi, 1, 17.*) atque etiam, *Εἰς τὸ πέραν τῆς λίμνης.* *Luc. viii, 22.* Gothicè transfertur **HINDAR PSANA MARKIN.** Pro Syriaco **לעבר** & Arabico **عبر** *In ulteriorem ripam,* habet Heb. editio Munsteri **לעבר** & Tili **לעבר** *Trans mare.* Quæ ab aliis annotata sciens prætereo. *Fretum vel Mare* videntur mihi exegeticè adjecta. Si enim Anglus diceret **Let us over;** Belga, **Lact ons over / Trajiciamus,** necessariò subaudiendum erat *Fretum, mare,* aut quid simile. Obiter notent Etymologiarum scrutatores arctiorem affinitatem, tam quoad usum quàm sonum, inter Orientalia, **عبر**, **عبر** &c. atque Borealia, **NEAR** Gothorum, **Over** Anglorum & Batavorum, **Über** Alamannorum, **Offuer** Danorum, **yfer** Islandorum, &c. quoties significant *Trans* vel *ultra.*

VERS. 32. *Χείρων* posterius omisit Interp. Got. aliquiq; alii superioris antiquitatis. Omittitur etiam, *Mar. v, 13.* & *Luc. viii, 33.* Quæ autem sequuntur
VERS. 33. *Ἀπελθόντες εἰς τὴν πόλιν, ἀπήγγειλαν πάντα, καὶ τὰ τῶν δαίμονιζομένων,* sic Gothicè traducta legimus: **ΓΑΛΕΨΑΝΔΑΝΣ ΓΑΤΛΙΗΝΝ ἸΝ ΒΑΝΚΓ
ΑΛΛ ΒΙ ΨΑΝΣ ΔΛΙΜΧΝΑΡΓΑΝΣ.** *Discedentes nunciabant in urbe omnia de Dæmoniis.*

C A P. I X.

VERS. 8. *Ἐθαύμασαν,*] Got. **ῤΗΤΕΔΗΝ ΣΙΔΑΛΛΕΙΚΓΑΝΔΑΝΣ.** *Metuebant mirantes.* Hæc ita transtulisse videtur Gothorum Episcopus, non aliâ ratione inductus, quàm varietate exemplarium quæ forsan consuluerat. Namque pro *Ἐθαύμασαν,* nonnulli Codd. antiqui dicuntur legisse *ἰφοβήθησαν* & utrumque hac paraphrasi conciliavit noster Interpres. Vulg. Lat. habet *timuerunt,* cui favet Arabs Romanæ editionis. At Erpenii editio ac Londinensis notione *admirandi* exprimunt; quibus suffragantur m. s. quoddam à Pet. Kirstenio citatum, atque
meum

meum Syriacis characteribus exaratum. In his enim quatuor exemplaribus legitur
 ܐܘܡܝܘܢܐ *Admirati sunt*. Ægypt. è contrario Interp. utitur voce **ουερδοϛ**
 quæ transfertur **خافوا** *Metuerunt*. In eundem sensum uterque Heb. quoque
 scribit **יִרְאוּ** *Timuerunt*: sicq; alii nonnulli Orientales. Patres etiam hac in re
 diversum sentiunt. Verùm, aliis Evangelistis, in locis parallelis, consultis, sic
 res tota potest componi. Marci phrasis est, **ὡστε ἐξίστασθ πάντας**, *Adeò ut obstupescerent omnes*; cap. II, 12. adeò scil. admiratione perculsi, attonitiq; metu, ut animus obstupefactus de statu suo demoveretur. Lucas autem sic: **καὶ ἕκαστος ἐλάσεν ἑαυτὸν, καὶ εἰδὼσαν τὸν Θεόν, καὶ ἐπληρώθησαν φόβος, λέγοντες, Ὅτι εἶδόμεν παραδόξου σημεῖον.** i. e. *Et stupor cepit omnes, & glorificabant Deum, & repleti sunt metu, dicentes, Certè vidimus mirabilia hodie*. cap. v, 26. Miraculum enim inopinatum ac spem humanam excedens, omnibus incussit metum stuporemq;: quod animi perterriti πᾶσι descripturus, dixit noster, **ἤθεον σιλᾶ ἀλεικῶν ἁνᾶν**.

VERS. 13. **Ὁυ ᾗ ἦλθον κηλίσαι δικαίους, ἀλλ' ἀμαρτωλῶς εἰς μετάνοιαν**] Got. **NIΨΑΝ
 ΑΛΜ ΛΛΨΑΝ ΠΣΥΛΗΚΗΤΑΝΣ. ΑΚ ΕΚΛΥΛΗΚΗΤΑΝΣ.** *Non enim veni vocatum justos, sed peccatores.* Ubi Paronomasiam elegantem agnoscimus in **ΠΣΥΛΗΚΗΤΑΝΣ** & **ΕΚΛΥΛΗΚΗΤΑΝΣ**. Sed *εἰς μετάνοιαν* hic desiderari minus mirabitur quicumque animum adverterit ad vet. monumenta Evangelica. Præterquam enim quòd Græcis aliquibus antiquis codd. defint hæc duo vocabula; Syrus etiam & Vulg. Latinus, cum duobus Hebræis, aliisque Orientalibus non habent: sed neque in loco parallelo *Mar. II, 17.* ubi quoque in nostro non apparent. Veruntamen Arabes, quos vidi, omnes utrobique habent *Ad pœnitentiam vel conversionem*. Ægyptiacus etiam hoc Matthæi loco, Textui Græco astipulatur: sed *Marci II, 17.* pro iisdem Græcis, Copticè legitimus tantùm, **ἄλλὰ πρηπερνοβι** i. e. *Sed peccatores*: nullâ *Pœnitentiæ* factâ mentione; uti nec in Codice Gr. Alexandrino pervetusto, qui Cimeterium est bibliothecæ Regis Mag. Britannicæ. Patrum variationes recensere nec libet nec vacat. In hac ingrâtâ diversitate hoc præfidenter statuendum: Verba *εἰς μετάνοιαν* necessariò subintelligenda sunt, iis in exemplaribus quæ disertè non agnoscunt, in duobus locis modò citatis; quod abundè probatur ex altero parall. *Luc. v, 32.* ubi totidem verbis legitur, **Ὁυκ ἐλήλυθα κηλίσαι δικαίους, ἀλλ' ἀμαρτωλῶς εἰς μετάνοιαν.** Hoc autem comma, quantum observare licuit, integrè referunt omnes ad unum codices, & Versiones qualescunque: inter quas & nostra subnectit **IN IΔΚΕΙΓΑ** (cui affine Islandicum τίλ ydranar) *Ad vel in pœnitentiam*.

VERS. 23. Post *ἄλλῃ* addit Got. **ΓΑΗ ΗΛΗΚΗΓΑΝΣ ΗΛΗΚΗ-
 ΓΑΝΔΑΝΣ.** quæ transfero, *Et buccinatores buccinantes, vel tubis canentes*:
 nam,

nam, Μη σάλπιγγος redduntur Gothicè NI HΛHKNGAIS. *Matth. VI, 2.*
HΛHKNGAN deducitur ab HΛHKN. *Cornu*, quod occurrit, *Luc. I, 69.*
 hoc autem originationem suam debere Hebraico קַרְנָה *Cornu*, nemo non videt.

Quoniam etiam ἀπὸ τῆς Κίρκου derivatur τὸ Κεράλιον, *Siliqua*: inde fit, ut pro Κεράλιον
 reponat cod. Argenteus **HΛHKNE**. *Luc. XV, 16.* Pleraque Instrumenta revo-
 cari possunt ad simplicissimas origines; sic *Buccinæ* ad *Cornua*, cujusmodi primi-
 tus fuisse videntur, & quorum nomen postmodum retinere, quantumvis ex
 ære fabrefactæ: ut,

Non tuba directi, non æris cornua flexi;

Ovid. *Metamorph. lib. I.* De *buccinis* è cornibus arietinis, legimus in *Jof.*
VI, 4, 5. & קַרְנָה קַרְנָה *Sonus cornu*, Gr. φωνὴ σάλπιγγος, *Cantus tubæ*, chorum
 ducit in apparatu Nebuchadnezzaris idololatræ; *Dan. III, 5.* Hæc de vo-
 cum notatione satis evidente: at quorsum Gothorum antistes hoc affumentum,

à me nuspiam nisi hoc unico in codice repertum, addiderit, haud facile divinat.
 Notum est τριβύλλης five *Siticines* viros ac *Præficas* mulieres antiquitus fuisse ad-
 hibitos ad funebres Gentilium pompas cohonestandas: quin & apud Judæos hunc
 eundem ritum aliquando invaluisse, probari solet ex *Fer. IX, 17.* è Talmudico-
 rum etiam Rabbīnorumq; scriptis, & isthoc denique Matthæi Evangelistæ *versu-*
culo. Ad rem nostram tantummodò spectant Instrumenta lugubria Ethnicorum.

De *Tibiâ*, sic exul Poëta, *Trist. lib. v. Eleg. I.*

Tibia funeribus convenit ista meis.

De *Tubâ*, hæc *Perfius* mortuum descripturus, *Satyr. I v.*

Hinc tuba, candelæ, tandèmq; beatulus alto
Compositus lecto. — — —

De *Cornu* etiam qualicumque legitur apud *Senecam*, de morte *Claudii*; *Et erât*
omnium formosissimum Claudii funus, ut scires deum efferri; cornicinum, tibicinum
tanta turba. Ubi *Tibicines* & *Cornicines* appositiſſimè transferunt auctoris nostri

voces duas **ΣΥΓΛΓΑΝΣ** (pro quo tamen rescribe **ΣΥΓΛΓΑΝΣ**. ut, *Matth.*
XI, 17. &c.) **ΓΛΗ HΛHKΓΑΝΣ**: Nec prætereundum quod *Servius* notavit
 ad *Virg. Æneid. v.* *Majoris ætatis funera ad tubam proferre solebant; minoris verò*
ætatis ad tibias. Hæc autem puella, immaturâ morte prærepta, dicitur *Θυζίτερον*,
Filiola; *Mar. v, 23.* & *Filia quasi duodecim annorum*; *Luc. VII, 42.* Ideoque
 aderant *ἀνθραξ* five *Tibicines*, *Virginis efferendæ exequias* pro more, ut videtur,
 Ethnico celebraturi. Atque hoc apprimè facit ad Græcum textum illustrandum;
 ad Gothicum additamentum, non ita. Huic interim aliquantò favet illud *Alexan-*
dri ab Alex. Gen. dier. lib. III. Senatoribus & patriciis tubâ, minoribus & plebeis
tibiâ caneant siticines. Et puellulæ pater nomine *Archisynagogi*, quin & Ἀρχισίνω

insignitur in historiâ Euangelicâ. At in Scripturis S. enarrandis parcius indulgendum conjecturis. Lector curiosus, cui otium & librorum copia suppetunt, quæ nos nimium quantum deficere sentimus, exploret, num bellicosæ Gothorum genti, in justis faciendis, insignis aliquis usus fuerit *tubarum* aut etiam *cornuum*: nam & *cornuum* usum in prælio committendo innuunt Tacitus Annal. lib. II. Livius, alii. Nobis festinantibus hæc subnotâsse sufficiat.

VERS. 32. Περσήμενοι ἀπὸ ἀνθρώπων κωφόν.] Got. **ΛΤΒΕΚΝ ΙΜΜΑ ΜΑΝΝΑΝ ΒΑΝΔΑΝΑ**. *Obtulerunt ei hominem surdum*: non, ut alii, *mutum*. Nam *versu* proximè seq. pro ἐλάλησεν ὁ κωφός, habet Got. **ΚΧΔΙΔΑ ΣΑ ΔΗΜΒΑ**. *Locutus est mutus*: qui & Gothicè appellatur **ΠΗΚΧΔΓΑΝΔΣ**. q. d. ἄλαλον, μοιλάλον & **ΣΤΑΜ** cui affine Belg. Στον; unde **ΒΑΝΔΑΝΑ ΣΤΑΜΜΑΝΑ** vocat noster Interp. quem Marcus nuncupat *κωφόν μοιλάλον*. cap. VII, 32. Qui quoque Græcè dicitur Περσήμενος ὁ κωφός, idem Gothicè appellatur **ΛΗΜΑ ΠΗΚΧΔΓΑΝΔΣ ΓΛΗ ΒΛΗΨ**. *Mar. IX, 25. Surdum* itaque Gothis dictum fuisse **ΒΑΝΔΑΝΑ**, satis manifestum ex *Mar. VII, 37. Τὸς κωφὸς ποιεῖ ἀκέσεν, καὶ τὸς ἀλάλους λαλεῖν*. **ΒΑΝΔΑΝΣ ΓΑΤΛΗΓΨ ΓΛΗΛΗΝΣΓΑΝ**. **ΓΛΗ ΠΗΚΧΔΓΑΝΔΑΝΣ ΚΧΔΓΑΝ**. Atque ex hoc *Marci* loco collato cum illo *Matth. IX, 33.* satis etiam liquet τὸ κωφόν denotare & *Surdum* & *Mutum*. *κωφός, ἅτε λαλῶν ἔπε ἀκέσαν*, inquit Hesychius. Ratio naturalis non ignota. Sicq; tollitur scrupulus injectus.

C A P. X.

VERS. 29. Ἄνδρ τὸ πατέρος ὑμῶν.] Got. **ΙΝΝΗ ΑΤΤΙΝΣ ΙΖΥΑΚΙΣ ΒΙΛΓΑΝ**. *Sine Patris vestri voluntate*. **ΒΙΛΓΑ** *Voluntas* est, ut liquidò constat ex linguis cognatis, & Oratione Dominicâ, *Matth. VI, 10. ΒΛΙΚΨΑΙ ΒΙΛΓΑ ΨΕΙΝΣ*. *Fiat voluntas tua*. **ΙΝΝΗ** aliàs occurrit pro Gr. *χρῆσι*, nec sono multùm variat ab ἄνδρ. Hic suppeditavit Interp. quod necessariò subaudiendum erat: nempe, *Passerculus unus non cadet in terram, nisi interveniente voluntate Patris vestri*. Consimilis loquendi modus habetur, *Amos III, 5. Εἰ ποιεῖται ὄρνις ἐπὶ τῆ γῆς ἄνδρ ἰξδύτῃ*; q. d. *Nunquid avis super terram cadet, aucupe non fruente insidias?* Cum Gothicis consentit Arabs, exponens *Citra voluntatem Patris vestri*. Quibus & Ægyptius quoque subscribit, non solum addendo *Sine voluntate, ante Patris vestri*, sed etiam subnectendo **ΕΤ ΘΕΝ ΝΙΦΗΟΧΙ** & quod alibi ponitur pro ὁ ἐν ἔργοῖς & ὁ ἐν εἰς ὄρανοῖς, ut in Orat. Dominicâ. Legisse ideoque videtur Coptus, Ἄνδρ τὸ δελήμαλτῃ τὸ πατέρος ὑμῶν τὸ ἐν ὄρανοῖς quæ postrema verba (μὲν pro ὑμῶν tantum substituto) statim occurrunt in *verss.* sequentibus 32 & 33. tam Copticè quàm Græcè.

VERS.

VERS. 42. ποῦερον ψυχῆ] Got. **STIKLA KALLAIS YLTINS.** *Calicem frigide aquæ.* Sic alii passim. Non dubitant eruditi, quin *Aqua* adjecta sit explicationis gratiâ: sed codex Bezae vetustiss. cujus lectionem noster non raro imitatur, habet ὕδατος ψυχῆ. Ἰδὼς etiam ψυχῆ legimus; *Prov. xxv, 25.* Aliàs & Latinis *Frigida* usurpatum est pro *Aqua.*

C A P. X I.

VERS. 2. Δύο μαθητῶν] Got. **BI SIPPONGAM.** *Per discipulos:* quasi legisset Interp. Διὸ τῶν μαθητῶν. Interea non diffitendum διὰ Græcorum plerumque in cod. Argenteo reddi per **ΦΛΗΗ.** & Præpositionem **BI** ferè positam pro Gr. **καὶ** aut **καὶ**, rariùs pro **διὰ.** Firmat tamen hanc nostram conjecturam, quòd vetustiss. Bezae cod. cujus vestigia hic noster frequentius premit, in Gr. legerit Διὸ τῶν μαθητῶν, in Lat. *Per discipulos.* Si me hic falli contingat; aliquantò manifestius est quòd Δύο ab authore nostro, uti quoque à Persarum altero Evangelico Interprete, non legebatur. Probatur ex *iv commate* hujus *capitis:* ubi Christi verba ad missos à Johanne discipulos non sunt in Got. Dualia sed Pluralia: sic enim se habent: **ΓΛΤΕΙΗΨ ἸΧΗΑΝΝΕ ΦΛΤΕΙ ΓΛΗΛΗΣΕΨ ΓΛΗ ΓΛΣΛΙΘΨ.** *Annunciate Johanni quæ auditis & videtis:* i. e. *Vos plures.* Dualium exempla sunt in loco consimili, *Luc. v 11, 22.* **ΓΛΤΕΙΗΛΤΣ ἸΧΗΑΝΝΕΝ ΦΛΤΕΙ ΓΛΣΕΟΝΤΣ ΓΛΗ ΓΛΗΛΗΣΙΔΕΑΝΤΣ.** *Annunciate Johanni quæ vidistis & audistis:* nempe, *Vos duo.* Si hac occasione paucis ostendam qualia sint Verba in Evangelio Gothico *dualiter* sumenda, puto lectori non futurum ingratum: ne securus ille atque horum ignarus, perveris quædam intelligat. Quæ obiter, notavi, penitentiorem tamen otiantium indaginem additionemq; locupletiozem expectantia, sunt hujusmodi: [I] Terminantia in **ΛΤΣ.** ut, **ΓΛΓΓΛΤΣ** (& **ΓΛΓΓΛΣΤ** errore, ut videtur, librarii) *Ite vos duo;* *Mar. xiv, 13.* [II] in **ΙΤΣ.** ut, **ΛΤΤΙΗΙΤΣ.** *Adducite vos duo;* *Mar. xi, 2.* [III] in **ΝΤΣ.** ut **ΓΛΣΕΟΝΤΣ.** *Vidistis v. duo;* *Luc. vii, 22.* [IV] in **ΗΨΣ.** ut, **ΥΙΤΗΨΣ.** *Scitis v. duo;* *Mar. x, 38.* [V] in **ΛΙΤΣ.** ut, **ΥΙΛΕΙΤΣ.** *Dicite v. d. Mar. xi, 3.* & *Dicetis v. d. Luc. xix, 31.* [VI] in **ΕΙΤΣ.** ut, **ΥΙΛΕΙΤΣ.** *Vultis v. d. Mar. x, 36.* Non ignoro reperiri quædam Formationis quantumvis *Pluralis*, de *duobus* tamen aliquoties usurpata: qualia sunt, **ΛΝΔΒΙΝΔΨ.** *Solvite, Plur. Joh. xi, 44.* sed quod de *duobus* discipulis dicitur in *Luc. xix, 31.* **ΛΝΔΒΙΝΔΨ** scil. ut **ΛΝΔΒΙΝΔΛΤΣ.** ejusdem capitis *vers. 33.* Sic, **ΝΙ ΥΙΤΗΨ.** *Nescitis?* *Mar. iv, 13.* quæstio est ad *plures:* at **ΝΙΗ ΥΙΤΗΨ.** *Nescitis;* *Luc. ix, 55.* affirmatio videtur de Jacobo & Johanne solis. Sed in gratiam Grammaticalia meditantium, hæc hæctenus. Sunt præterea Pronomina

Dualitate vestita; quæq; à matre Gothicâ, jure quasi hæreditario possident filia ad. effigiem maternam proximè accedentes, Anglo-Saxonum lingua atque Islandorum. At hæc discernere minoris est negotii, de quibus & nos quoque forsitan aliàs: nempe, si horæ faveant, in Observatis ad *Mar.* I, 17.

VERS. 16. Τοῖς ἑταίροις] Got. **ΛΗΦΑΡΑΝ**. *Aliis*: nam **ΛΗΦΑΡ** passim usurpatur pro *Alius* & *Alter*. Erasmi annotatio est: *Hilarius habet & clamantibus invicem: ex quo conjicio illum legisse ἑταίροις pro ἑταίροις*. Certè hanc variationem lectionem, quam & aliqui codd. Gr. agnoscunt, hic noster Interpres secutus est. Ægyptiacus quoque hoc in loco utitur voce, per quam transferre solet Græcum ἀλλήλων. qualémq; adhibet in loco parall. *Luc.* V I I, 32. ubi pro καὶ

προσφωνῶσιν ἀλλήλοις, lego **ΟΥΖ ΕΧΕΟΥΤ ΕΝΟΥΕΡΗΟΥΤ** Got. **ΟΛΗ**

ΥΡΠΓΑΝΔΛΜ ΣΕΙΝΛΜΙΣΣΑ. Et acclamantibus ad invicem. Quum nesciam quid fuerit semiexesa vox, quæ **ΛΗΦΑΡΑΝ** hic loci proximè sequeretur; quúmque lectio variata sensum omnino non turbet: hæc ulterius profequi minimè duxi necessarium. Discrepantia lectionis contigisse videtur è sono Græcorum **ΛΙ** & **Ε** in pronuntiatione parum diverso. Quod si evinci non possit ex Græcis per **ΛΙ** scriptis, quæ Latinè solemus transcribere per **Æ**: opportunè tamen, quantum ad rem nostram, vel hinc probatur; quòd codicis *Argentei* librario solenne sit tam **ΛΙ** quàm **Ε** descriptum dare per Got. **ΛΙ**. e. g. *Οι υἱοὶ Ζεβεδαίου*. Got. **ΣΗΝΓΗΣ ΖΑΙΒΛΙΑΔΙΑΝΣ**. *Mar.* x, 35. Sicuti porrò pro Gr. **Ο** & **Ω** suffeeta ferè sunt Got. **ΛΗ** & **Ω**. ita, pari lege, pro **Ε** & **Η** veniunt **ΛΙ** atque **Ε**: Priorum exempla sint **ΛΠΛΗΝΣΤΛΗΛΕΙΣ**, pro *Ἀπὸ σοφοί*. *Mar.* VI, 30. ac **ΣΑΠΛΛΗΜΩΝ** pro *Σολομών*. *Matth.* VI, 29. posteriorum verò, **ΒΛΙΑΛΙΑΖΑΙΒΗΛ**. *Matth.* III, 22. & **ΒΕΦΛΛΗΛΙΜ**. *Luc.* II, 4. pro *Βεελζεβὺλ* ac *Βηθλαῆμ*. Confimili planè modo quo Græca *Φαρισαῖοι* & *ἱερατοὶ* transcribuntur **ΦΑΡΙΣΕΟΥΣ** & **ΞΡΧΕΟΥΣ** in codice quatuor Evangeliorum Coptico.

Unde mihi oborta est suspicio, Gothorum **ΛΙ** & **ΛΗ** haud aliter enunciata fuisse, quàm his diebus pronunciantur Gallicana *ai* & *au*. Mecum insuper cœpi cogitare, num propria nomina, quæ grandævo isthoc monumento *Argenteo* Gothicè describuntur, susurrum forsan aliquem prisca Græcorum pronuntiationis, Grammaticis vixdum fatis exploratæ, fuerint suggestura. Sed hoc obiter. Collationem Gothici **ΛΙ** cum Græco **Ε** paulò attentius, hac justâ occasione, institui; ut lectori constet cui rationi potissimùm innitatur illa de syllabico augmento in Verbis Gothicis assertio, cujus in Glossario Got. mentio fit in Voce **ΖΛΕΠ**. Sic itaque res habet. Græcam Præteritorum formationem per repetitionem primæ Consonantis cum *ε*, vel imitari voluit lingua Gothica; vel è communi aliquo fonte, altiorique origine, unâ cum Græcâ,

deduxit. Cùm itaque Græcè legatur *Κεγόμηται* *Joh. XI, II.* non dicendum erat Gothicè **SESLEP**. verùm **SMSLEP**. quoniam Græco **E** non respondet Got. **E** sed **AI**: Quòd autem in citato Glossarii loco Cl. auctor, idemq; egregius literaturæ Gothicæ instaurator, dignatus sit aliquid hac in re mihi ascribere; addo: Sicut judicavi **SMSLEP** in *Matth. VIII, 24.* ac *Luc. VIII, 23.* conjunctim legendum, non autem **SAI SLEP**. idem quoque omnino faciendum censeo in **SAI SX** quod occurrit, *Mar. IV, 4.* & *Luc. VIII, 5.* ut nempe legatur **SMSX** tanquam Præteritum cum reduplicatione præpositivâ: & sic de aliis, siqua sunt, similibus. Perpendens iterum quæ modò notavi de Græco **H**, quod exprimi solet per **E** Gothorum, inductus sum in suspicionem de explicitâ scriptione nominis illius, ab Angelo impositi Sospitatori nostro, quod in cod. *Argenteo* passim exaratur abbreviatè **IS** in casu Nom. **INIS** in Gen. **INΛ** in Dat. **IN** in Accus. & Vocativo: atque conjecto forsân potiùs scribendum **IESNS**. **IESNIS**. **IESNΛ**. **IESN**. quàm **ILISNS**. **ILISNIS**. &c. Ex iis populis qui *Græcorum* Elementa scribendo imitantur, *Moscovitæ* scribunt (ut *Gothi*) **IC** pro **ΙΗΣΟΥΣ**. *Coptitæ* verò in cod. quo utor Evangelico, itemq; in Missali Copto, quo usus est Athanasius Kircherus, constanter pinxerunt **IHC** & Vid. Prodrum. Copt. cap. II. pag. 31. & cap. VI. pagg. 159 & 169. Vett. *Latinos* legisse **IHC**, in aliquibus saltem Gr. exemplaribus, manifestum esse puto ex illo notissimo **IHS**, quod interdum conspicitur in Lat. codicibus haud infimæ notæ manuscriptis, ac in hodiernis quorundam librorum Titulis, ad indigitandam Societatem quandam; quòd nemo nescit. Ex hoc scripturæ compendio, vulgariter inter Siglas reputato, interpretationem nescio quam mysticam exculpere solebant Græcarum literarum rudes. At hoc nihil aliud esse quàm Abbreviaturam à Græcis primitus acceptam, luculentiùs demonstrari potest ex illâ scribendî formulâ fatè usitatâ in mediî ævi Latinis manuscriptis, nec non in aliquibus excisis seculo abhinc proximè anteacto: nempe **ΙΗΣ ΧΡΗΣ** (& **ΧΡΕ** / quod in membranis Anglo-Sax. vidi) pro **JESUS CHRISTUS**, vel potiùs **ΙΗΣ ΧΡΗΣ** (sive **ΧΡΕ**) Græcanicè scriptis. Sic **CHRISTIANI** scribitur **Χριανι**: unde Notarii nostrates in codicillorum quorundam sive syngraphorum exordiis, pro **OMNIBUS CHRISTIANIS**, etiamdum usitatissimè scribunt, **Ca all xpian people**. Quam scribendî rationem haud dubiè derivârunt à priscis illis, qui crassiore hallucinatione putabant Græca **ΧΡ**. tantundem valere ac Latina

tina XP seu ΧΡ. vel saltem, qui veneratione quadam moti, vetustissimum illum Græcorum morem imitari studebant. Sed hæc tantum non περιεργως. Vidi-

mus itaque Coptitas ac Latinos diligenter servasse mediam literam in Gr. ΙΗΣ· quam quoque retinendam esse in eadem voce Gothicis characteribus expansè scriptâ, omnino vero simillimum. At Gothi, quod dictum est, ferè semper loco Græci Η substituerunt suum Ε. sic Ἡρώδης est **HERHDES**. Mar. VI, 20. Μαγδαληνή, **MARH ALENE**. Luc. VIII, 2. &c. Sed cuilibet lectori suum integrum esto de hac re iudicium. Nos pauca suggessimus; sed imponendi animo, aut etiam contradicendi studio diximus nihil.

VERS. 19. Ἐδικασθήν η̄ σοφία] Got. **NSYANKHTA GLAQMIDA
YAKP HANANPEI**. ad verbum, *Iusta iudicata est sapientia*. Sic Δικασ-
εἰαυτῶν est **NSYANKHTANA SIK AQMGAN**. i. e. *Iustum seipsum iudi-*
care, vel pronunciare; Luc. x, 29. **NSYANKHTANS** reddimus *Iustos*:
quippe cuius oppositum est **FRAYANKHTANS**. *Peccatores*; Mar. II, 17.
Synonymum verò **ΓΑΚΛΗΤΑΝS**. q. d. *Rectos*; Luc. v, 32. **AQM-**
GAN & GLAQMGAN significant *Judicare, sententiam ferre*: ut, **GLAQ-**
MIDEANN INA SKHLAN VISAN DANPHAN. *Judicabant ipsum*
esse reum mortis, vel morti adjudicabant; Mar. XIV, 64. sic enim κατέκριναν hoc
in loco exponunt Orientales ut plurimum, ac è nostris aliqui. Hoc firmant
Linguae cognatae in illo Luc. VI, 37. *Nè judicate, & non judicabimini*. ubi
Glossa interlin. *Aldredi* Anglo-Saxonica habet Nellað zie zedoema. þre zie
ne ze zedoemed: Anglo-Saxonica Evangelia impressa, sic: *Nelle ze deman. J*
ze ne beoð demede: Quibus suffragantur Versiones Islandica & Danica: quarum
illa, *Damed eige / so ad þier demest eigi* exhibet; hæc autem, *Sømmer icke / saa*
stulle i oc icke dømmis. Quæ ideo à me adducta sunt, nè lectori sit fraudi ho-
diernus hujus vocabuli usus apud Anglos, quibus **To doom** est plerumque
Supplicis devovere atque addicere: quum tamen commate novissimè citato, pro
Nè condemnate, Islandicè legatur *Fordamed eige / Danicè Fordømmer icke / in*
ipsoq; cod. Argenteo, NI AFDAQMIDA. Ex jam explicatis non obscure
constat *Iustificationis* notionem forensè non ignotam fuisse vetustissimis Go-
this, qui δικασῖν, *Iustificare* acceperunt à veteribus traductum per *Iustum iudi-*
care ac pronunciare. His fidem facit quod occurrit, Luc. XVI, 15. **GNZEI**
ΓΑΚΛΗΤΑΝS AQMEIÞ İZVIS SILBANS. pro (γυεις) οἱ δικασῖντες
εἰωνίως. nec non illud Luc. XVII, 14. quod separatim puto sic legendum, **ΓΑ-**
ΚΛΗΤΡΞΑ ΓΑΤΛΗΑΝS. q. d. *Iustus declaratus vel pronunciatuS*:
nam **ΓΑΤΛΗΑΝ** usurpatur pro κεχημαλισμένον, *Divinitus nunciatum*; Luc.
II, 26. Sperabam insuper aliquid lucis accessurum ex Luc. VII, 29. ubi lego,

Populus & publicani ἰδικαίωσαν τὸ Θεόν* at hoc nobis inviderunt blattæ vel temporis edacitas, è quibus nihil eluctatum præter unicum ΓΑΡΛΗΤΑ
 Hujus denique paraphraseos origo altior peti potest ex Prov. xvii, 15. ubi pro
 וְשֵׁר דִּי צַדִּיק *Justificans impium*, legas Gr. ὁ δίκαιος κρίνει τὸ ἀδίκον. Arab. *الظالم الظالم* *Qui judicat vel in judicio declarat iniquum justum.*
 Quæ apprimè consentiunt cum Gothicâ Versiõne modò eventilatâ.

C A P. XXVI.

VERS. 72. Ἐνήκαθ' μεθ' ἑαυτῶν] Got. **ΛΕΛΙΑΙΚ** (non **ΛΕΛΙΑΙΚ**. ut in impressis) **ΜΙΦ ΛΙΦΑ ΣΥΛΚΑΝΑΣ**. *Negavit cum juramento jurans.*
 Nam Ὁρκὸν ὃν ἄριστος ὡς Ἀθεομάχ. Luc. i, 73. exponitur, **ΛΙΦΙΣ ΦΛΝΕΙ ΣΥΣΚ ΥΨΚΑ ΛΒΚΛΗΛΜΛ**: Usurpatur hic in juramento assertorio dicendi modus, qui aliàs usu venit in jurejurando promissorio & obligatorio: ut, Ὁρκὸν ἄριστον ἀντιθ' ὁ Θεός -- Act. II, 30. Ἀνθρώπου δὲ ἂν ὁμολήσῃ ἑαυτὸν. Num xxx, 2. in Versiõne L X X. Interpretum.

C A P. XXVII.

VERS. I. Ἀρχιερεῖς] Got. **ΓΝΑΓΛΝΣ**. *Sacerdotes.* **ΓΝΑΓΛ** vel **ΓΝΑΓΙ** est *Sacerdos*, ἱερός. sæpe tamen ponitur pro Pontifex, Ἀρχιερέως ut, hujus cap. vers. 3, 6, 12. Mar. xiv, 10. Luc. ix, 22. & xx, 1. ac si indifferenter denotaret utrumque: ut, Ἐισήλθεν εἰς τὸ οἶκον τοῦ Θεῶ, ἐπὶ Ἀβιάθου τοῦ Ἀρχιερέως, καὶ τὰς ἀφῆρας τὸ ἁγίου πνεύματος ἐφωτῆσεν, ὅς οὐκ ἔδεικτο φανεῖν εἰ μὴ τοῖς ἱερεῦσι. **ΓΑΛΛΙΦ ἸΝ ΓΑΚΑ ΓΨΣ. ΝΕ ΛΒΙΑΨΑΚΑ ΓΝΑΓΙΝ. ΓΛΗ ΗΛΛΙΒΛΝΣ ΕΛΗΚΑ ΛΑΓΕΙΝΛΙΣ ΜΑΤΙΑΔ. ΦΛΝΖΕΙ ΝΙ ΣΚΗΛΑ ἸΣΤ ΜΑΤΓΑΝ ΝΙΒΛ ΛΙΝΛΙΜ ΓΝΑΓΛΜ.** Mar. II, 26. Aliàs, Ἀρχιερεῖς sunt plerumque **ΑΝΗΗΜΙΣΤΑΝΣ ΓΝΑΓΛΝΣ**. *Summi sacerdotes*: ut hujus cap. versu 62. ac in aliis Evangelistis passim. Legimus quoque pro Ἀρχιερεῖς, **ΓΝΑΓΛΝΕ ΑΝΗΗΜΙΣΤΑΝΣ**. q. d. *Sacerdotum summi*; Mar. xi, 18. sed & **ΝΕΛΚΓΝΑΓΛΝΣ**. *Superiores vel supremi sacerdotes*; Mar. x, 33. Subiit mirari insuetam illam varietatem, quam affectâsse videtur hic noster Interp. in Pontificibus Judæorum indigitandis, in uno cap. xviii Johannis, unde describimus quæ sequuntur. Ἐκ τῶ Ἀρχιερέων τῶν παλαιῶν, **ΨΙΖΕ ΓΝΑΓΛΝΕ ΑΝΔΒΛΗΤΑΝΣ**. *Sacerdotum ministros*; vers. 3. sicq; vers. 15, 16, & 35. Ἐπισητε τὸ τῶ Ἀρχιερέως δόλον, **ΣΛΞΗ ΦΙΣ ΑΝΗΗΜΙΣΤΙΝΣ ΓΝΑΓΙΝΣ ΣΚΑΛΚ**. *Percussit summi sacerdotis servum*; vers. 10. nec non 19. ὁ δὲ Ἰν Ἀρχιερέως τῶ ἐπισητῶ ἐπέησεν, **ΣΛΕΙ ΥΛΣ ΑΝΗΗΜΙΣΤΣ ΥΕΙΗΛ ΦΙΣΛ ΤΛΦΝ**

ΤΡΑΦΝCIS (vel, ut opinor, rectius, **ΦΙC ΑΤΡΑΦΝCIS**) i. e. ad verb. *Qui erat summus Sanctus illius anni*; vers. 13. *Ὁσίως δὲ πρὸς τὴν τῶν Ἀρχιερέων; ΣΥΛΗ*
ΑΝΔΗΛΕΓCIS ΦΑΜΜΑ ΚΕΙΚΙCΤΙΝ ΓΝΔCΙΝ. *Itane respondes prin-*
cipi sacerdoti? vers. 22. Denique, πρὸς Καϊάφην τὴν Ἀρχιερέα, **ΔΗ ΚΛΑΓΛΕΙΝ**
ΦΑΜΜΑ ΜΑΙCΤΙΝ ΓΝΔCΙΝ. *Ad Caiapham sacerdotem majorem vel*
Pontificem maximum; vers. 24. conf. & vers. 26. ac cap. XIX, 6. *Pari modo*
ac Theologus Anglo-Saxonicè dicebatur Godcunde lapeop. Divinus magister vel
doctor; Anglicèq; appellatur in eundem sensum, **a Divine**: ita quoque verifi-
 millimum est Got. **ΓΝΔCΑ**. *Sacerdos deductum esse à supremi Numinis ap-*
pellatione, quam cod. Argentei scriba semper exaravit abbreviatè ΓΦ (vid. Cl.
Junii Gloss. in ΓΧΔC) quod an legendum ΓΧΦ. an verò ΓΝΦ. mihi non-
dum satis constat. Scrupulum injecit, quòd Pluralem faciat ΓΝΔΛ. non
ΓΧΔΛ. *Job. x, 34. & observavi in linguis cognatis, eandem Vocalem sive o*
sive u in hoc nomine divino, retentam esse utroque numero: e. g. Anglo-Sax.
God. Angl. God / Alam. Gott / Belg. Godt / Deus, habent Plur. Goday.
Gods / Götter / Goden / Dii. *Sed Islandorum Danorumq; Guder / Dii,*
fit à Sing. Gud / Deus. Olai interim Magni verba sunt: Goth Bonum sive Deum
linguà Gothicà significat; Hist. Septen. lib. II, cap. 24. Quibus tamen è diverso
haud importunè addi potest compositum illud ΓΝΔΛΕΛΗΚΗC pro ἐνλαβὴς
(vel ut aliq. codd. ἐνοσεύς) q. d. Deum timens; Luc. II, 25. quod etiam Islandi-
cum Gudhraddur / Danicum Gudfryctig / Alamannicum Gottfürchtig / & Belg-
icum Godtvæesende ibid. occurrentia, significant. Hoc scil. per N scriptum
videmus: at compositum simillimum quod extat, Job. IX, 31. planè in m. s.
cod. sic pingitur. ΓΦΒΛΧCΤΚΕΙC. éstq; Dei cultor, Gr. Θεοσεύς, Dan. iti-
dem Gudfryctig / Alam. Gottfürchtig / & Belg. Godtvæchtich. Quæ ideo
annotare volui, non solum ut ostendam affinitatem inter ΓΝΔCΑ & ΓΦ vel
saltem ΓΝΔΛ; sed ut hac occasione quoque aliquantò illustrem magni litera-
rum Septentrionalium instauratoris conjecturam in Gloss. suo Got. ad vocem
ΓΝΔCΙ. *ubi sic doctissimus auctor: Fortasse quoque ΓΝΔCΑ non malè de-*
rivatum dixeris à ΓΝΔΛ, Dii; ut paganorum temporib. Sacerdos dictus fuerit
ΓΝΔCΑ *à Diis quorum cultui vacabat. Hæc Cl. Junius. Certè de Zamolxi*
Astrologo, qui & Getarum propheta, affirmat Strabo, Καθερχὸς μὲν ἱερέα καθεβέναι
τῆ μάλιστα πρῶτος παρ' ἐσθῆς θεῶν, μετὰ τῶν δὲ καὶ θεῶν αὐτοπαρρηδόναι -- & paulò post:
Τῆτο δὲ τῆ ἐθῶ διέλενας ἄρχαι καὶ εἰς ἡμέρας, ἀεὶ ἰσὸς ἐνλοπομένους εἰς τὰς ἑθῶ, ὅς τῶ μὲν βασιλεὶ
σύμβουλον ἰσῆξε, παρὰ δὲ θεῶν Γέτας ἀνομιλίῃς θεῶν. Quæ sic transferre placuit Guil.
Xylandro: Itaque hunc Zamolxin initio sacerdotem creatum, ejus qui præcipue
colitur apud Getas, Dei: deinde nomen Dei eum accepisse -- ac postea: Is mos ad
nostram usque duravit ætatem, semper aliquo reperto, qui ita esset animatus ut regi

à consiliis esset, & à Getis Deus nominaretur. Geograph. lib. VII. Sed lib. XVI, de plurimarum nationum vatibus haruspicibusq; verba faciens, inserit sequentia: Καὶ ὁ πατρὸς τοῖς Γέτας Θεός, ὃ μὲν παλαιὸν Ζάμουξις Πυθαγόρειός τις. Quod non aliter verendum censuit Xylander, quàm his verbis: *Et apud Getas olim Zamolxis Pythagoreus*; voce Θεός prorsus neglectâ. Quia, inquit ille in Annot. *Ego hos deos putatos vix credam*, &c. At verò Zamolxin Sacerdotem similesq; divinatores pro Diis acceptos compellatósq; à Getis sive Gothis paganis fuisse, ex loco superius citato didicimus: quod erat demonstrandum. Missis autem Getis paganis, sufficiat pronunciare, nomen ΓΝΑΓΛ apud Gothos Christianos ἱερόν ἢ, aliquidq; sacrum præ se tulisse: sicut enim ΓΝΑΓΛ substituitur pro ἱερός, Sacerdos; ita, ἴΝ ΓΝΑΗΝΣΛ ponitur pro Ἐν τῷ ἱερῷ, In templo; Joh. XVIII, 20. ΜΙΨ ΨΛΝΕΙ ΓΝΑΓΙΝΞΔΛ ἴΣ pro Ἐν τῷ ἱερωμένῳ ἄνθρ, Cum is Sacerdotio fungeretur; Luc. I, 8. & vers. 9. pro Κατὰ τὸ ἴδιον ἢ ἱερωμένους, ΒΙ ΒΙΝΗΤΓΛ ΓΝΑΓΙΝΑΣΣΑΝΣ. i. e. Secundum consuetudinem Sacerdotii. Quid denique Wulphile in consilio fuerit, cum Pontificem Judaicum tam variis, tamq; magnificis titulis condecoraret, in Joh. XVII modò memorato, haud ausim hariolari; nedum suspicari ipsum voluisse in Gothorum suorum animos ingerere, Episcopum Christianum, æquè ac Pontificem Judæum, tantâ dignitate autoritatèque debere accumulari. Ipsum certè ad amplissimum honoris gradum evectum fuisse prædicant historici, aliquiq; parum amici. Gothicæ gentis Episcopum & ἱερωμένον fuisse, ac legationi ad Imperatorem præfuisse, narrat Sozom. Eccl. Hist. lib. VI, cap. 37. Multum apud Gothos pollentem, adeo ut τὸς ἐκείνης λόγους ἀκνήτους ἐπελάμβανον νόμους, facit Theodorit. Eccl. Hist. lib. IV, cap. 37. Philostorgius (cui tamen epitomator ejus Photius, αὐτοσυναποληψίας non ferendæ notam inurit) non veretur asserere Constantinum M. Imp. sæpe illum vocare solitum ἢ ἰφ' ἡμῶν Μωσῆν, Nostri temporis Mosen; Hist. Eccles. lib. II, cap. 5. Quia nimirum κεληγήσατο ἢ ἐξῆδος ἢ ἐνοστέων, ἐπίσκοπος ἢ ἀντὶ τῶν αὐτῶν κελύσας. Dux fuit piorum exeuntium in captivitatem Gothicam, primus eorum Episcopus constitutus; Idem ibid.

VERS. 3. Ὁὲ κελεχέθη] Got. ΨΛΤΕΙ ΔΗ ΣΤΑΝΛΙ ΓΑΤΑΝΗΑΝΣ ΨΛΡΨ. Quid in iudicium protractus esset. Namque pro Ἐἰς κελύξ, legimus ΔΗ ΣΤΑΝΛΙ. Joh. IX, 39. Et pro Ἦγelo εἰς τὴν ἔρημον, substituit cod. Argenteus, ΤΑΝΗΑΝΣ ΨΑΣ ἴΝ ΑΗΨΙΔΛΙ. Luc. IV, I. Ducere in iudicium, simpliciter acceptum, non valet tantundem ac Capitis damnare, aut morti adjudicare: nam Deus adducet in iudicium (ἀξεί ἐν κελύξ, secundum LXX.) tam bona quàm mala; Eccles. XII, 14. Huc magis facit Jacobi illud de opulentis qui contumeliis duris, iniquissimisq; iudiciis pauperes affligebant; Ὅσοι οἱ πλούσιοι κελύξουσιν ὑμῶν, καὶ ἀδελφοὶ ἔλκυσιν ὑμῶν εἰς κελύξην; i. e. Per tyrannidem opprimunt, & trahunt ad tribunalia. cap. II, 6. Quos inopum mactatores sic postea alloquitur:

tur: *κατεδικάσατε, ἐφονεύσατε τὸ δίκαιον, Condemnastis, occidistis justum; Jac. v, 6.* Acti τὸ κατεσύρειν αὐτὸς τὸ κελὶν (*Luc. xii, 58.*) viam sterneret inevitabilem ad capitalis supplicii condemnationem decretoriam. Hæc aliquantulum ad phræseos explicationem conferre possunt: sed mihi undiquaque non satisfaciunt. Suspicio, aut *κατελείθη* non lectum fuisse ab auctore nostro, qui *καταλείπειν* transferre solet per **ΥΑΚΓΩΑΝ** & **ΓΛΩΧΜΩΑΝ**. ut, *Mar. x, 33.* & *xvi, 64.* aut pro **ΓΑΤΑΝΗΑΝΣ** fortè legendum esse **ΓΑΤΙΝΗΑΝΣ**. significatione forensi (de quo nos pauca in Annot. ad *Matth. xi, 19.*) aut saltem locutione hac Gothicâ judiciarii damnatoriive negotii aliquid implicari, quod priscis mortalibus consuetum, nobis verò incompertum. Mihi festinanti non licet indicare ex Ulpiano in Demost. aliisq; quid significaverit *Ἀπαγωγὴ* in foris Græcorum judicialibus. Satis esto notare ex Hesychio, *Ἀπαγωγὴ, ἢ τῶ κριτοῦργων αὐτὸς τὰς ἐν δικαστηρίῳ παραδοσὶς* & ex Suidâ, *Ἀπαγωγὴ, δίκης ἐστὶν εἶδος· ἀνάμαται δὲ δὸτ τὰ ἀπαίγειν. ἀπήρητο δὲ οἱ κριτοῦργον αὐτὸς τὰς ἰνδικα.* i. e. *ad Undecimviros, Judices Athenienses.* Quibus admodum affine **ΓΑΤΙΝΗΑΝ ΔΗ ΣΤΑΝΑΙ**. *Ducere in judicium.* Neque prætereundum illud, *Act. xii, 19.* *Ἐκέλευσεν ἀπαχθῆναι* quod Vulg. Latinus, ex Romanorum forensium more, appositè vertit, *Duci jussit: Syrus, Jussit eos necare, vel, ut morentur.* Sic Romanis *Duci*, pro *Ad supplicium duci*, sæpius usurpatum.

VERS. 16. *Ἐπίσημον, λεγόμενον* --] Got. **ΓΑΤΑΡΗΙΑ ΑΝΑ**. Quid hoc verbum sibi velit, mihi non constat. *Λεγόμενον* est Got. **ΗΛΙΤΑΝΣ**. *Ὁ λεγόμενον*, **ΣΑ ΗΛΙΤΑΝΑ**. *Job. ix, 11. Mar. xv, 7.* Quæ cum hic locum non habeant, puto *Λεγόμενον* non transferri. Lectio videtur mendo laborare: & numquid pro **ΓΑΤΑΡΗΙΑ ΑΝΑ** legendum sit **ΓΑΤΑΙΚΝΙΑ ΑΝΑ**, aut quid simile, judicent ii quibus accessus patet ad ipsum venerandum cod. Argenteum. Ansam suggestit hujus conjecturæ (*ἐπίσημον* nempe vertendum per ali- quod vocabulum à **ΤΑΙΚΝΩΑΝ** vel **ΓΑΤΑΙΚΝΩΑΝ** deductum) quòδ *σημείον* nusquam non reddi video per Got. **ΤΑΙΚΝΣ**. Vid. *Mar. viii, 12, 13.* &c.

VERS. 42. Post *καταβάτω νῦν δὸτ τὰ σωεῖς* addit Interp. Got. **ΕΙ ΓΑΣΛΙΘΛΙΜΑ**. *Ut videamus.* planè ut *Mar. xv, 32.* *καταβάτω νῦν δὸτ τὰ σωεῖς, ἵνα ἴδωμεν* ubi Got. itidem, **ΕΙ ΓΑΣΛΙΘΛΙΜΑ**. Hoc quoque *Matthæi* loco addit Syrus **نظروا** *Ut videamus.* Arabum unus, **لنرى** quod idem significat.

VERS. 58. *Ὁ Πιλάτος ἐκέλευσε*] Got. **ΠΕΙΛΑΤΗΣ ΝΣΛΑΝΒΙΑ Α**. *Pilatus permisit*: siquidem pro *Ἐπέτρεψεν αὐτοῖς* legitur **ΝΣΛΑΝΒΙΑ Α** in. *Luc. viii, 32.* at **ΗΛΙΗΛΙΤ** Gothorum exprimit Gr. *ἐκέλευσε* *Matth. viii, 18. Luc. xviii, 40.* Non est dubium quin Interp. noster in suo exemplari Gr. legerit, *Ὁ Πιλάτος ἐπέτρεψε*, quæ in hac ipsâ historiâ habentur, *Job. xix, 38.* Quum hic observaverim aliquid *Johannis* in *Matthæo* inveniri, atque *Marci* aliquid in Anno-

Annotatiunculâ proximè præcedenti; in mentem venit quod conquestus est Hieronymus, præfatione suâ in quatuor Evangelia ad Damascum, his verbis: *Apud nos mixta sunt omnia, & in Marco plura Lucæ atque Matthæi: rursus in Matthæo plura Johannis & Marci: & in cæteris reliquorum, quæ aliis propria sunt, inveniuntur.* Suspiciari quis poterit hanc confusionem invecctam fuisse ex harmoniâ Evangelicâ quam olim conflârat Justini Martyris discipulus, Tatianus; qui, ut inquit Eusebius, *συνάθειον πνα κὲ συναγωγὴν ἐκ διδ' ἑπ' αὐτῶν τῶν εὐαγγελίων συνθεῖς, τὸ διὰ προσάγων τούτων συνζωόμασεν, ὃ κὲ παρὰ πῶν εἰσὶν αὐτῶν φέρεται.* Ecclef. Hist. lib. 1 v, cap. 27. i. e. *Conglutinationem quandam & conciliationem Evangeliorum nescio quomodo structam Diatessaron nominavit, quam etiamnum quidam circumferunt: interprete Wolf. Musculo; quæ tamen aliquanto aliter à D. Richardo Montacutio sunt intellecta; Orig. Ecclesiast. Tom. I, part. 2. pag. 353.* Verumenimverò Tatiani harmonia Evangelica, quæ Latinè prodiit Basileæ, ann. CIO IOLXIX. *comma 42* illud hujus cap. sic quidem proponit: *Descende nunc de cruce, ut videamus,* &c. Cap. CLXX. Hunc autem *vers. 58* consentaneum facit Græco modò allato, *ἐκέλευσε.* legit enim *Fussit reddi corpus;* (non verò *Permisit*) Cap. CLXXI. Atque hoc de Tatiani harmoniâ semel monuisse sufficiat.

VERS. 64. — *Νυκτός* —] Got. *deest*, sicq; cod. Alexandrino, aliisque Gr. MSS. nec habetur in versionibus Arabicis aut Hebraicis, aut vulg. Latinâ, &c.

VERS. 65. *Ἐχέτε κεσωδῖαν.*] Got. **HAVALIF VARAGANS.** *Habetis, vel habete custodes.* Islandis, *þar hæfe þier Vardmennena.* De voce **VARAGAN** consulendum est Cl. *Junii* Glossarium Got. Pro *κεσωδῖαν* habet Bezae cod. antiquissimus, Gr. *Φύλακας*, Lat. *Custodes*: sed corrigitur *κεσωδῖαν*. Sic *vers.* proximè sequenti, pro *τῆ κεσωδῖας* legebat cod. ille, *τῆ φυλακῶν*, sed corrigitur ut prius. In Evangelii quoque in linguam Græcorum semibarbaram conversis, *commate* isthoc lego *φύλακας* pro *κεσωδῖαν*: & pro *μὲν τῆ κεσωδῖας*, *versu* seq. occurrit *μὲν τῆς φύλακας*. Interp. Syrus utitur vocabulo inusitatiore, **ܢܘܢܘܫܘܩ** quod denotare *Questionarios* primùm suboluit perspicaci nostro Nic. Fullero, quem vid. in *Miscel. Sacr.* lib. 1 v, cap. 17. Arabes habent **شاه** *Custodes*; Coptita, **ΣΑΚΟΥΣΤΑΒΙΑ** in Plur. quod in Scalâ electâ Copt-Arab. exponitur **شاه** *Custodes*, ut jam dictum. Sed parum refert hoc ulterius profequi, cum *κεσωδῖα* Latinum sit, interq; Latinos inveniatur sumptum pro *Custode* & *Custodientibus*, ut *Vigilie* pro *Vigilantibus*, &c. *κεσωδῖα*, inquit Theophylactus, *λέγεται παρὰ Ῥωμαίους, ἢ φυλακῆ τῆς ἐν ἐπὶ τῆ φυλάττειν περιμένους στρατιώταις, κεσωδῖαν ἐνομιάζει.* Conf. *Hefychium* & *Suidam*.